Nowe media a tekst

Krzysztof Gajewski
Instytut Badań Literackich PAN

Warszawa, 21 października 2017

Spis treści

Nowe media. Definicje i prolegomena

Wolna kultura

Książka i wiedza w nowych mediach

Nowe media. Definicje i prolegomena

Nowe media

Lev Manovich, *Język nowych mediów*, 2006 :

1. „witryny WWW, wirtualne światy, wirtualna rzeczywistość, multimedia, gry komputerowe, interaktywne instalacje, animacje komputerowe, cyfrowe wideo, kino i interfejs człowiek-komputer”
2. „nowe media są wynikiem przecięcia się dwu odrębnych procesów: historii technik obliczeniowych i historii technologii medialnych”

Nowe media

Maryla Hopfinger, 2005:

1. radio, długrająca płyta, kaseta mangetofonowa, telewizja, wideo, krążek CD, komputer, Internet, fotografia, fonografia, film
2. immanentny związek z maszyną, która jest niezbędna do wyprodukowania przekazu

Platon jako krytyk nowych mediów

Wynalazek pisma wg Platona

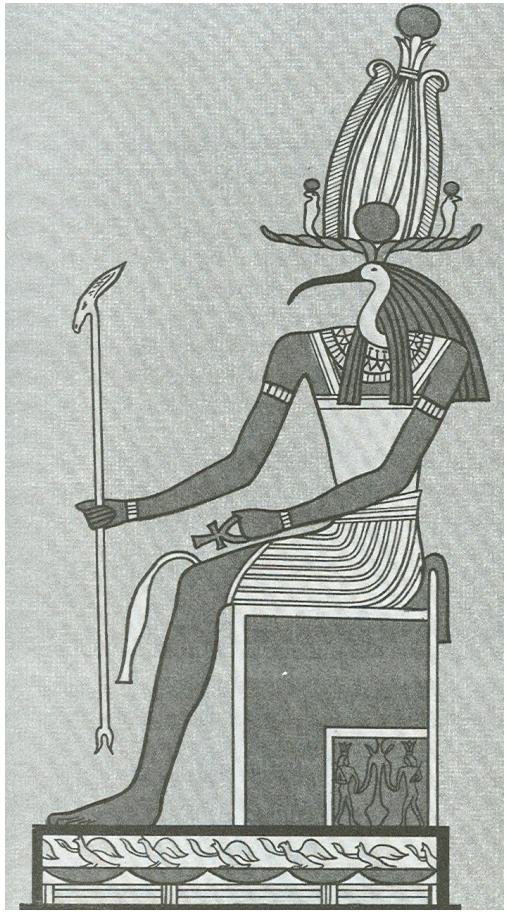

Bóg Teut (Thot):

> *„— Wynalazek ten jest lekarstwem na pamięć i mądrość”*[1]

[1] Fajdros, przeł. W. Witwicki, 275 A

Wynalazek pisma wg Platona

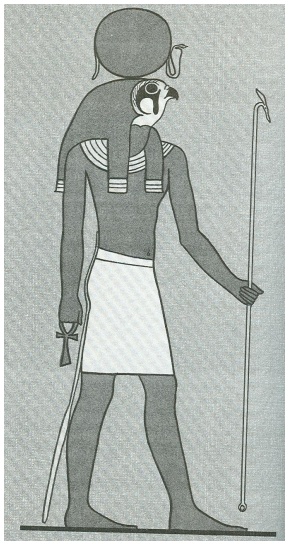

Król Tamuz (Amon):

> *„—Ten wynalazek niepamięć w duszach ludzkich posieje, bo człowiek (...) przestanie ćwiczyć pamięć; zaufa pismu i będzie sobie przypominał wszystko z zewnątrz, ze znaków obcych jego istocie, a nie z własnego wnętrza (...)* **to nie jest lekarstwo na pamięć, tylko środek na przypomnienie sobie**.*”*[2]

[2] Fajdros, przeł. W. Witwicki, 275

Wynalazek pisma wg Platona

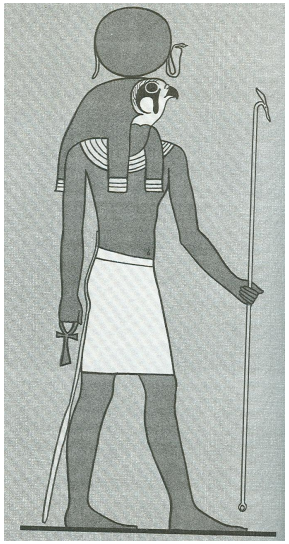

Król Tamuz:

> *„— Uczniom swoim dasz tylko* **pozór mądrości**, *a nie mądrość prawdziwą. Posiędą bowiem* **wielkie oczytanie bez nauki** *i będzie się im zdawało, że wiele umieją, a (...) nie będą umieli nic (...) to będą mędrcy z pozoru, a nie ludzie mądrzy naprawdę"*[3]

[3] Fajdros, przeł. W. Witwicki, 275

Wynalazek pisma wg Platona

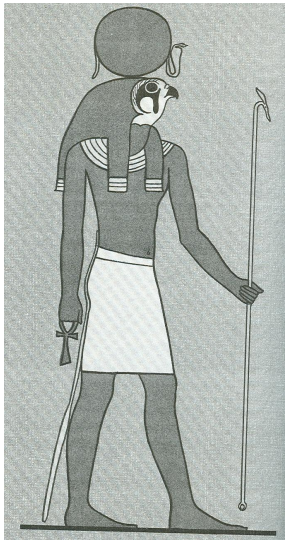

Król Tamuz:

„ — *Zdaje ci się nieraz, że [słowa pisane] myślą i mówią. A jeśli ich zapytasz o coś z tego, o czym mowa, bo się chcesz czegoś nauczyć,* **one wciąż tylko jedno wskazują; zawsze jedno i to samo**”[4]

[4] Fajdros, przeł. W. Witwicki, 275

Marshall McLuhan i twarda wersja determinizmu technologicznego

Marshall McLuhan

Marshall McLuhan:

„Wszystkie odmiany techniki są przedłużeniami naszego ciała i układu nerwowego”[5]

[5] *The Extensions of Man (1964)*

Rozszerzenia człowieka

Marshall McLuhan:

- mowa, pismo, liczba, papier, liczydło, komputer $\longrightarrow$ umysł, intelekt, świadomość
- ubranie, mieszkanie $\longrightarrow$ skóra
- droga, koło, rower, samolot, samochód $\longrightarrow$ nogi
- książka, prasa, fotografia $\longrightarrow$ oko
- telegraf, telefon, fonograf, radio $\longrightarrow$ ucho
- telewizja, film $\longrightarrow$ ucho i oko[6]

[6] *The Extensions of Man (1964)*

Rozszerzenia człowieka

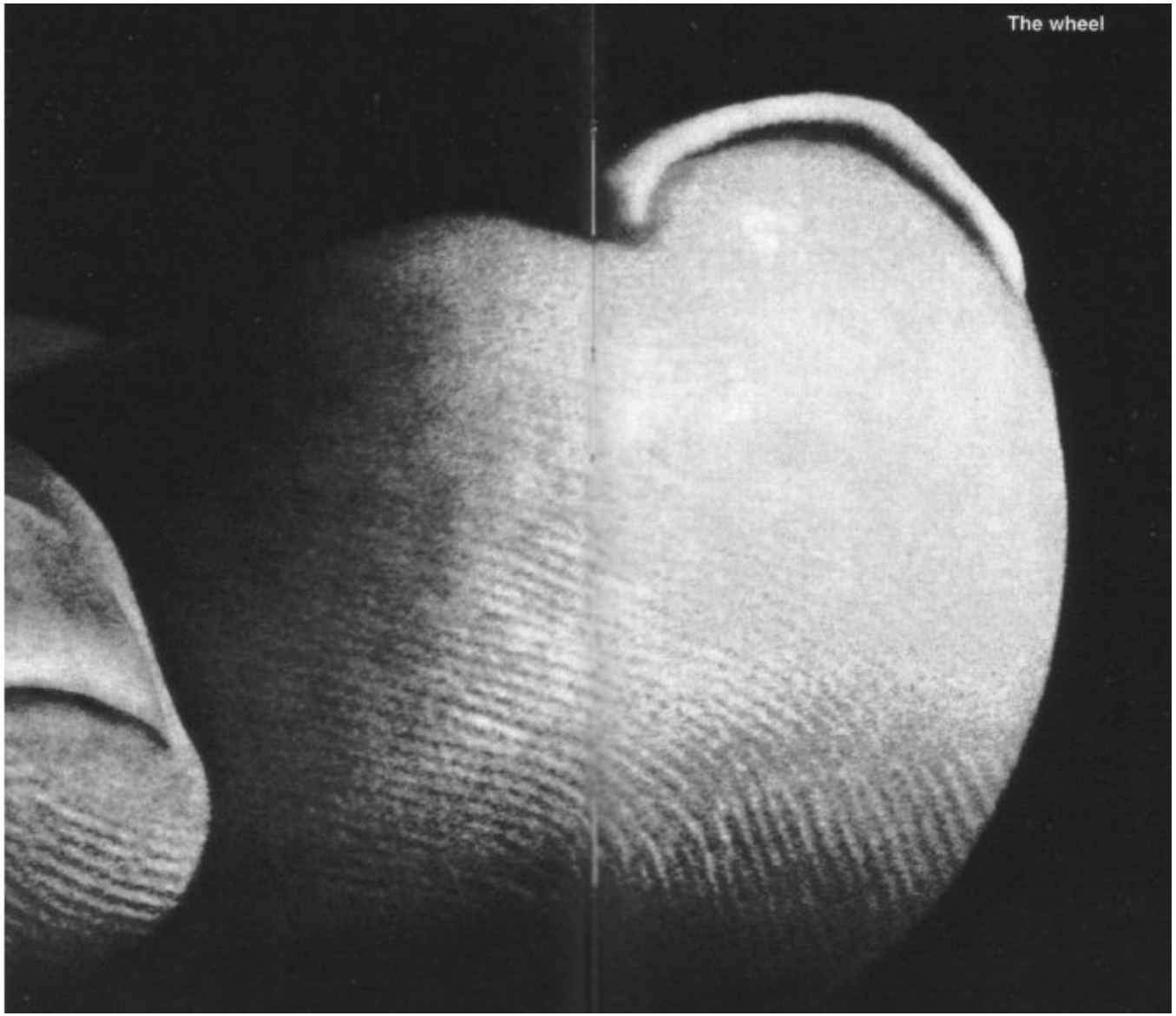

Koło ...

Rozszerzenia człowieka

... jest rozszerzeniem stopy

Rozszerzenia człowieka

the book

is an extension of the eye...

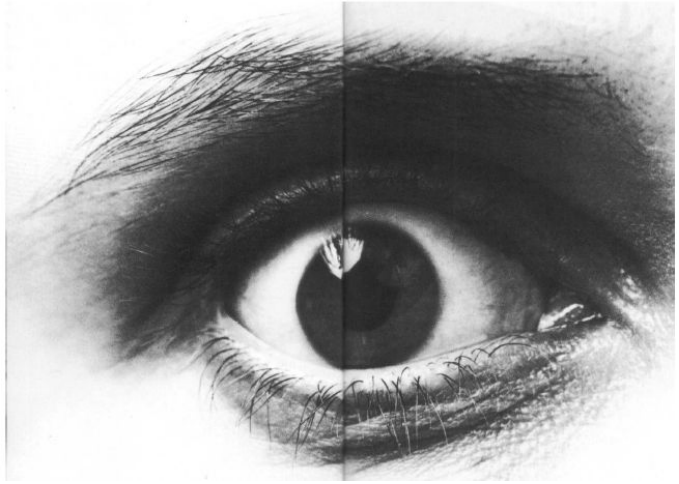

Rozszerzenia człowieka

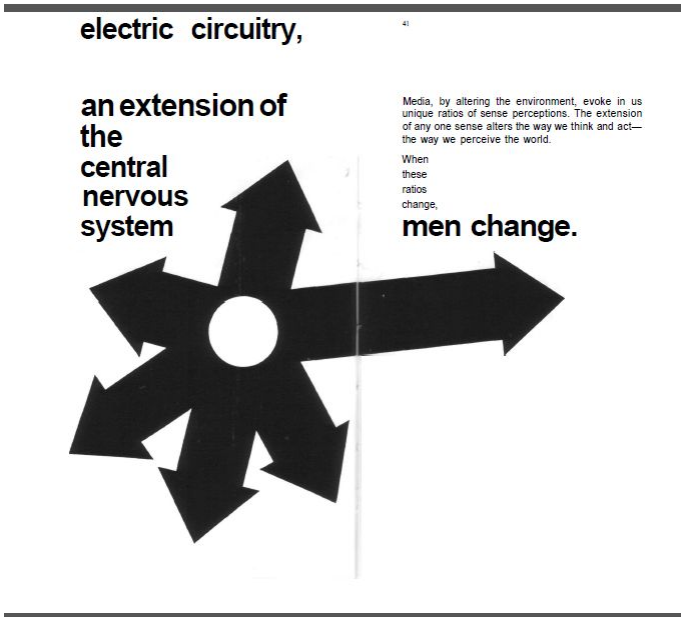

Przekaźnik jest przekazem

- *The medium is the message*

  > *„Przekazem" dowolnego środka przekazu lub techniki jest zmiana skali, tempa lub wzorca, jaką ten środek wprowadza w ludzkie życie, (McLuhan, Środek przekazu sam jest przekazem)*

  - Treścią jednego medium jest inne medium (mowa jest treścią pisma, pismo jest treścią druku, druk jest treścią telegrafu etc.)
  - Światło i energia elektryczna eliminują z ludzkich działań czas i przestrzeń

Galaktyka Gutenberga

- Galaktyka Gunterberga — formy doświadczeń, postaw umysłowych i ekspresji ulegają modyfikacji w procesie przekazu ze względu na medium, najpierw zostały zmodyfikowane przez alfabet fonetyczny, a następnie przez druk (inspiracja: A. Lord, Pieśniarz i jego opowieść)
  - „Interioryzacja techniki alfabetu fonetycznego przenosi człowieka z magicznego świata ucha do neutralnego świata wizji"
  - „Schizofrenia może być nieuchronnym skutkiem piśmienności"
  - „Nowa elektroniczna współzależność ponownie tworzy świat w postaci **globalnej wioski**"

Wolna kultura

Wolny czy otwarty?

Dzięki **wolnemu dostępowi** kontakt z dziełami kultury jest dziś coraz łatwiejszy, ale jednocześnie odbiór udostępnionych w ten sposób dzieł wymaga **znacznych kompetencji** (Ł. Cybulski, P. Bem)

- otwarty dostęp
- wolna kultura

Otwarty dostęp

open access (OA)

- sposób udostępniania publikacji naukowych
- *wolny, powszechny, trwały i natychmiastowy dostęp dla każdego do cyfrowych form zapisu danych i treści naukowych oraz edukacyjnych*[7]
- OA $\neq$ domena publiczna

[7] https://pl.wikipedia.org/wiki/Otwarty_dostęp

Domena publiczna

public domain

- Utwór nigdy nie był przedmiotem prawa autorskiego
- lub prawa do niego wygasły.

Wolna kultura

Lawrence Lessig (*free culture*): ewolucja prawa autorskiego

- pierwsze prawo autorskie w USA — 1790: utwór przechodzi do domeny publicznej po 14 latach od publikacji
- 1831 – po 42 latach
- 1909 – po 56 latach
- od 1962-2004 wydłużano ten okres 11 razy
- obecnie – po 70 latach od śmierci twórcy (art. 36 pr. aut.)

Książka i wiedza w nowych mediach

Dobra lektura

1. jakość artystyczna
2. jakość edytorska
3. ergonomia lektury

Książka elektroniczna

Książka elektroniczna (*ebook*, ibuk)

1. jakość artystyczna
   - samowydawanie, *self-publishing*
   - blogi
2. jakość edytorska
   - zachowana numeracja stron (skan)
     - pdf
   - zignorowana numeracja stron
     - txt, html
     - rtf, doc
     - mobi, epub, etc.
3. ergonomia lektury
   - ekran komputera
   - czytnik
   - telefon, odtwarzacz MP3

Książka akustyczna

książka mówiona (*audiobook*)

1. jakość artystyczna
2. jakość edytorska
   - aktor
   - słuchowisko
   - syntezator mowy
3. remediacja: medium pisane a medium oralne
4. ergonomia lektury
   - głośnik
   - słuchawki

Źródła internetowe tekstów literackich

- Wolne Lektury (Fundacja Nowoczesna Polska)
- WikiŹródła
- Biblioteka Literatury Polskiej w Internecie (Uniwersytet Gdański)
- LibriVox (*Free public domain audiobooks read by volunteers from around the world.*)
- Free ebooks - Project Gutenberg
- UbuWeb. All avant-garde. All the time[8]

[8] `http://www.ubuweb.com/`

Internetowe słowniki i bibliografie

- Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku[9]
- Polska Bibliografia Literacka[10]
- WorldCat
- Katalog Biblioteki Narodowej
- Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich[11]

[9] http://www.ppibl.ibl.waw.pl
[10] http://pbl.ibl.poznan.pl/
[11] http://karo.umk.pl/Karo/

Internetowe repozytoria pełnotekstowe

- Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych (RCIN)
- Repozytorium Centrum Otwartej Nauki (CEON)
- Otwórz Książkę
- Federacja Bibliotek Cyfrowych
- Questia
- ebscohost
- JSTOR
- Internet Archive
- Chomik
- Libgen